

NARRATIVA

Paul Gauguin i Charles Morice,
Noa noa. JOSÉ J. DE OLANETA, EDITOR.
Mallorca, 2004.

L'1 d'abril del 1891 Paul Gauguin fugia d'Europa en direcció a Tahití amb l'esperança de trobar a les illes del Pacífic el paradís terrestre amb el qual somiava, un paradís poblat per nadius que vivien en harmonia amb la natura i les divinitats ancestrals. Els dos primers anys que va passar a les illes van ser els més feliços i productius de la seva vida: "Noa noa! Ha entrat en la meua vida a l'hora justa: més aviat, potser no l'hauria compresa i, més endavant, hauria estat massa tard. Avui l'entenc i l'estimo; gràcies a ella, penetro per fi en molts misteris que fins ara m'eren rebels". Testimoni de les experiències d'un artista embadalit, *Noa noa* (fragància en tahitià) atresora els pensaments i les impressions de Gauguin davant la sensualitat i la bellesa d'un paratge que el va fascinar fins a convertir-se en el motiu essencial de la seva creació artística. Les pàgines manuscrites, que van des dels primers astoraments fins a la més profunda comprensió, es combinen amb aquarelles, gravats i els versos del poeta simbolista Charles Morice, enamorat també del salvatgisme fastuos d'Oceania. Aquesta nova edició d'una obra que en el seu temps va ser gairebé llegendària es completa amb un pròleg de l'escriptor i sinòleg Víctor Segalen, que, mitjançant un repàs a la vida de Gauguin, ens dona les claus per penetrar en la seva obra.

UNA VIDA DE DOLCESA I AMOR

Els tahitians "només coneixen una vida de dolcesa", "per a ells, viure és cantar i estimar", afirmava un llibre que va coincidir amb l'Exposició Colonial a París el 1890. Aquesta imatge bucòlica, reforçada pels relats dels primers viatgers, era la que esperava trobar Gauguin quan va desembarcar a Papeete una primavera d'inici del segle XX. Un altre quadre, però, l'estava esperant. Al segle XIX la

cultura tradicional tahitiana s'havia vist progressivament soterrada pels missioners catòlics i protestants i pels administradors colonials francesos. Profundament afectat, l'artista va dedicar els dotze anys següents a recrear en pintures, escultures i gravats aquell món idíllic de dones nues i paisatges exuberants que Occident s'havia encarregat d'ofegar. Partint del folklore de l'illa i obsessionat per tot allò que observava i intentant sempre copsar-ne l'essència, Gauguin va crear un vocabulari personal de colors i línies, un estil complex que es revelava com a inèdit al món i que restaria com un dels més extraordinaris de la història de l'art.

Cada detall de les seves composicions té un significat precís. De la mateixa manera, cada record, cada digressió que neix de la seva ploma ofereix una visió fascinant d'Oceania, de la seva natura i dels seus habitants. Un dia, una jove maorí entrà dins la seva casa. Tenia 13 anys i es deia Téhura. Esdevindria la seva model, la seva amant.

A través seu va entrar en la fase decisiva de la seva obra. "L'eterna joventut dels elements s'afirma en la maorí, amb els caràcters de les seves diverses essències, més necessàriament que en cap altra dona. La versatilitat, la inconstància de l'aire està en el seu pensament, en els seus sentiments, en la seva paraula. L'agitada profunditat de l'aigua, en la seva

mirada. Els seus peus sòlids s'aferren a la terra tan fortament com les arrels dels arbres. El foc solar espurna en els seus sentits". Les seves relacions amb belleses encara adolescents, la construcció del seu refugi, anomenat Casa del Gaudir, les llegendes de l'Olimp maorí i les peripècies quotidianes, com un dia de pesca, són narrades amb la il·lusió del

'Fragance'

ANNA TOMÀS

PORTADA DE L'EDICIÓ DEL LLIBRE DEL 1924

que creu estar aprenent "la ciència de viure".

De Tahití el pintor ens obsequia amb el somni que hi tingué, amb els seus ulls, amb la seva mà, amb el seu cor. Segurament l'alternança en l'obra de capítols en vers (el càntic a la voluptuositat i a la innocència de Morice), amb d'altres en prosa (la narració de les jornades del pintor) desanimarà alguns lectors, que veuran l'obra com l'extravagància d'un artista destinada als estudiosos de l'art. Ara bé, aquells que deixen de banda les primeres impressions i decideixen endinsar-se en el misticisme exòtic del llibre, descobriran una faceta de Gauguin que, sense exagerar, està al nivell de la seva producció plàstica.

Gauguin és conegut per la multiplicitat de tècniques que emprà en el seu art: pastel, aquarel·la, ceràmica, gravat... De la mateixa manera, aplega dins *Noa noa* al·legats en favor dels indígenes, com la seva argumentació contra l'escolarització obligatòria per als nens nadius, per temor que els occidentalitzés, descripcions dels mars càlids, les llacunes amagades i les precioses joves que l'atrauen amb les seves formes carnals i un conjunt iconogràfic que farà les delícies dels enamorats de la seva pintura, un treball que va tenir repercussions en la paleta d'Henry Matisse i els grups de pintors de les tendències Nabis i Fauve.

Gauguin va assolir el seu objectiu: recuperar la grandesa de Tahití, plasmar-la. La seva fi, malalt, pobre i amb complicacions amb la justícia francesa, contrasta amb els colors càlids i els traços vigorosos de les seves pintures. Però, com s'exposa en el llibre: "Jo sostenia el pinzell, els déus maorís dirigien la meua mà".

ASSAIG

Josep Cullerell-Ramis, *Geografia d'Homer*.
PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE
MONTSERRAT. Barcelona, 2004.

Homer s'ha convertit en un personatge a la page, com se solia dir. Han passat els segles i els mil·lennis des que aquest poeta grec suposadament escrivís les seves epopeies *Ilíada* i *Odissea*. I segons sembla no hem estat capaços de superar-ne la magnitud, malgrat que les llibreries són plenes, pleníssimes, d'històries escrites d'aleshores ençà. Si no, com s'explica aquesta reverberació contínua dels mites homèrics? No cal enumerar la llarga llista de llibres, pel·lícules i manifestacions artístiques que des de temps immemorials han intentat evocar les aventures d'Aquil·les i d'Ulisses. En tenim un exemple ben recent. Fa quatre dies la titànica indústria cinematogràfica nord-americana trobava apta la *Ilíada* com a guió per a realitzar una producció d'èxit: *Troia*. Si ens centrem en el nostre -pobrissó!- àmbit cultural, també fa pocs dies, des del monestir de Montserrat es donava a conèixer un manuscrit de la *Ilíada* del segle III dC. Això assegura a aquest nostrat temple un lloc eminent dins l'oferta de turisme cultural i espiritual.

Viatge real per un imaginari

ANNA MALUQUER

És natural que aquest monestir assolat tantes vegades per catàstrofes de magnitud homèrica trobi en aquest poeta la manera de no decaure. Així, seguint la veta, des de les Publicacions de l'Abadia de Montserrat se'ns ofereix aquest llibre de viatges que aprofita el bon nom del poeta grec per fer un recorregut per les illes Jòniques i la costa turca de la mar Egea.

UNA TASCA VERITABLEMENT DIFÍCIL

Relacionar paisatges i topònims actuals amb paisatges i topònims de l'èpica homèrica és una tasca veritablement difícil si partim de la base que la sola existència de la figura d'Homer llisca per la pendent entre el que és real i del que no ho és. A més, segons l'autor, el caos en les excavacions arqueològiques que es fan en aquelles terres, no aporten gaire llum per tal de poder establir vincles reals entre la història i la llegenda. Potser per això es deixa acom-

panyar d'altres poetes més palpables, com el turc Nazim Hikmet: "La meua pàtria: / camells, ferrocarrils, automòbils Ford i ases malalts, / pollancre, / salzes / i terra roja".

L'autor, però, no només vol descriure itineraris mitològics i literaris. Hem d'agrair a Cullerell-Ramis el seu al·legat contra un turisme que "comporta la desaparició de formes de vida de gran valor ètnic, humà, antropològic i social" que "escapça les expressions culturals nadiues a favor de les pautes dels països opulents" i aboca aquestes terres a "un brou cultural cada cop més global i bord" i a "un mestissatge cultural eixorc". No res. Si tenim en compte que Homer era o és considerat tan bon poeta com geògraf -fins al punt que els grecs fixaren la seva geografia a partir dels seus textos-, també hem de reconèixer a l'autor l'encert en la tria del títol: *Geografia d'Homer*. Omet, però, al meu entendre, la teoria

prou sòlida que afirma que Homer beu dels fenicis. L'*Odissea* no és només un relat d'aventures fabuloses, és també un tractat de navegació fenícia. Les idees, els herois i els déus de les epopeies homèriques eren grecs, però les descripcions dels mars i litorals per on transcorren són només atribuïbles als fenicis.

I no és l'única omisió del llibre. De l'autor, l'editorial opta per no donar-ne cap dada biogràfica. Només en sabem que el llibre ressenyat aquí és la continuació de *Viatge a la Mediterrània interior*. Omet també indicar en un apèndix que el llibre conté 24 imatges. Aquestes apareixen sorprenentment entre les pàgines 32 i 33. Són fotografies en blanc i negre, sense data i que retraten indrets citats a la guia. L'autor suposarem que és el mateix Cullerell-Ramis. M'ha sobtat, també, encara que potser no tingui gaire importància, la quantitat d'errades tipogràfiques i algunes d'ortogràfiques certament colpidores que hi ha. Sincerament, una creia que la tranquil·litat de la vida monacal abocava indefectiblement a la feina ben feta. És clar que el carrer Ausiàs March, seu de l'editorial, no és comparable al recés de muntanya i monestir que Verdguer imaginava com un dels pits de Catalunya. Imaginem també nosaltres i deixem-nos péixer amb aquest manà sense data de caducitat que se'ns ofereix des de Montserrat.